

Warszawa, 2 kwietnia 2021

Stanowisko przedstawione przez Ogólnopolską Federację Organizacji Pozarządowych w sprawie projektu Krajowego Planu Odbudowy

Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych przekazuje uwagi i postulaty dotyczące przedłożonego do konsultacji społecznych projektu Krajowego Planu Odbudowy (KPO). Dokument stanowiący narzędzie strategicznej odbudowy polskiej gospodarki i społeczeństwa dotkniętego trwającą już ponad rok pandemią COVID – 19, w ocenie środowiska pozarządowego, nie uwzględnia dość kluczowych kwestii, w szczególności o charakterze horyzontalnym, które stanowiąc będą o jego sukcesie, a przede wszystkim dadzą Polsce i jej mieszkańcom realną poprawę jakości życia i przejście do nowej normalności.

Zagadnienia branżowe i szczegółowe są przedmiotem pogłębionej analizy i przygotowanego opracowania w tym zakresie stanowisk poszczególnych grup podmiotów społeczeństwa obywatelskiego. W niniejszym dokumencie wskazane są kwestie dotyczące zarówno procesu przygotowania dokumentu, jak i systemu organizacji wdrażania oraz rozliczania środków zaprogramowanych w KPO. Dotyczą również wzmocnienia głosu NGO o rozbudowę KPO o dodatkowy, społeczny komponent.

Stoimy przed wyzwaniami, jakimi jako społeczeństwo, które zaledwie od 30 lat cieszy się znowu demokracją, nie mieliśmy okazji doświadczyć. Dlatego nie stać nas na nieprzemysłane i nieprzejrzyste zasady przygotowania i realizacji założeń programów pomocowych. Z troską i uważnością musimy zdiagnozować, zaplanować i wydać każde euro w KPO. Ponieważ COVID – 19 równo potraktował całe polskie społeczeństwo, dotykając większość sektorów państwa, w tym różne grupy zawodowe i społeczne, to w takim samym stopniu muszą one brać udział w tworzeniu narzędzi odbudowy, zostać realnie zaangażowane w procesy monitoringu, a przede wszystkim mieć dostęp do czytelnych zasad realizacji inwestycji i reform w KPO.

Z zadowoleniem organizacje pozarządowe przyjęły informację, że Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej rozszerzyło proces konsultacji KPO o wysłuchania publiczne. Dało to wszystkim środowiskom – nie tylko NGO – możliwość zaprezentowania swoich przemyśleń, analiz i postulatów bezpośrednio autorom projektu, a zarazem ich zaistnienia szerzej w przestrzeni publicznej.

Nie zmienia to jednak faktu, że w dalszym ciągu stopień zaangażowania przedstawicieli partnerów społeczno – gospodarczych i przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego w przygotowanie dokumentu jest bardzo mały. Tymczasem w gotowości do kooperacji są sieci i federacje otwarte na współpracę na każdym szczeblu administracji, które są zdolne wejść w realny **DIALOG**. Aby go zapewnić niezbędne jest włączenie wszystkich zainteresowanych środowisk z poszanowaniem ich niezależności i autonomii, a jego efektem powinny być rozwiązania, do których dochodzi się w drodze konsensusu.

Ważne jest także, aby mówić o jakości tego dialogu, rozumianego jako rzeczywiste współdziałanie pomiędzy stronami. Takie warunki będą tworzyć tylko ciała z realnym przedstawicielstwem społeczeństwa obywatelskiego, powołane w transparentnych procesach i transparentnie funkcjonujące. Należy przywołać tu **ZASADĘ PARTNERSTWA**, unormowaną przez Rozporządzenie delegowane KE z 2014 r. i choć nie jest ona obligatoryjna przy Instrumencie na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, to jednak daje znacznie większe możliwości efektywnego przygotowania, wdrażania, monitorowania reform i inwestycji. Niestety, podczas dotychczasowych prac nad KPO, zauważyć można znaczną **dysproporcję w reprezentatywności partnerów (PARTYCYPACJA)**, tj. w relacji przedstawicieli administracji publicznej do partnerów spoza administracji.

Zasada partnerstwa musi znaleźć swoje odzwierciedlenie w kontekście prac nad KPO, a także w trakcie wdrażania, monitorowania i ewaluacji unijnych dokumentów programowych w ślad za zapisami Rozporządzenia delegowanego KE nr 240/2014 z dnia 7 stycznia 2014 r. w sprawie europejskiego kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa w ramach europejskich funduszy. Warto zauważyć, iż Europejski Komitet Ekonomiczno - Społeczny w swojej opinii z dnia 16 lipca 2020 r. w tej sprawie wypowiedział się jednoznacznie. W świetle przywołanej opinii podczas przygotowania krajowych planów odbudowy i zwiększania odporności, przedkładania, ocena i terminów należy poważnie traktować rolę i poglądy partnerów społecznych oraz organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Zasugerował on również wprowadzenie zasady, zgodnie z którą nie należy przekazywać finansowania państwu członkowskiemu, jeśli nie wprowadziło ono w pełni zasady partnerstwa z prawdziwym zaangażowaniem partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego podczas podejmowania decyzji w sprawie wieloletnich pakietów zobowiązań do przeprowadzenia reform.

Dlatego też Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych postuluje o włączenie przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego do dalszych prac nad Krajowym Planem Odbudowy, podobnie jak przedstawicieli administracji samorządowej, uczelni i ośrodków badawczych, partnerów społecznych i gospodarczych, na przejrzystych zasadach doboru i uwzględnieniu ich reprezentatywności dla danego środowiska. Istotną wartością dodaną takiego działania będzie wieloaspektowe podejście do wielu zagadnień, korzystanie z wiedzy i doświadczeń danego sektora i zaaplikowanie "lekarstwa adekwatnego do choroby".

Niepokojącym fragmentem zapisów Planu w obecnym kształcie jest brak szerszej społecznej kontroli nad programowaniem oraz realizacją reform i inwestycji KPO. Obecnie jedyny wskazany w Planie organ kontrolny to **Komitet Monitorujący**, który w zaproponowanym składzie nie uwzględnia innych podmiotów niż uczestniczące w jego programowaniu i realizacji. Nie ma zatem mowy o społecznej kontroli i monitoringu realizacji KPO. Zdajemy sobie sprawę, że ten zakres dokumentu będzie jeszcze dopracowywany, niemniej jednak sygnalizujemy, iż muszą tutaj nastąpić istotne zmiany założeń w toku dalszych prac. Postulujemy zbudowanie kilkuetapowego systemu zarządzania i kontroli Planu. Propozycja zakłada powołanie:

- **komitetu sterująco-monitorującego** mającego w swoich kompetencjach zatwierdzanie list rankingowych przy zapewnieniu systematycznej ewaluacji całego procesu,
- powołanie **komisji konkursowych** do oceny projektów/wniosek i obiektywnego wyłaniania projektów.

Dodatkowo konieczne jest opracowanie **niedyskryminującej i przejrzystej procedury wyboru** przedstawicieli do komitetu sterująco-monitorującego KPO i wskazanej komisji konkursowej, w tym kryteriów, które pozwalają **uniknąć konfliktu interesów** i zapewnią, aby żadna grupa interesu w Komitecie nie kontrolowała decyzji i nie miała możliwości zdominowania gremium. Wszystko to przy jednoczesnym zapewnieniu **reprezentatywności i zachowaniu równej proporcji osób** z każdej z trzech grup partnerów:

1. **władzy krajowej, regionalnej i lokalnej,**
2. **partnerów społeczno-gospodarczych** oraz
3. **podmiotów społeczeństwa obywatelskiego.**

Ponadto, co wielokrotnie wybrzmiało podczas wysłuchań publicznych w sprawie projektu KPO, to brak "ludzkiej twarzy" programu, zagubienie kwestii społecznych w statystykach PKB i mnogości – sprawiających niekiedy wrażenie przypadkowych - inwestycji i reform.

Kwestie wykluczenia (w tym cyfrowego, zdrowotnego, obszarowego itp.) czy wyzwań w zakresie edukacji nie uwzględniono wystarczająco mocno w poszczególnych komponentach, tym samym nie wystarczą jedynie "kosmetyczne" uzupełnienia przedstawionych propozycji. Dlatego też naszym zdaniem KPO musi zostać rozszerzone o dodatkowy osobny **komponent WZROST ODPORNOŚCI I KAPITAŁU SPOŁECZNEGO** (nazwa robocza), który dopełni brakujące zapisy obecnej wersji KPO właśnie o kwestie społeczne. Należy bowiem wyraźnie zaznaczyć, że przedłożony do konsultacji KPO nie jest spójny z zapisami Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/241 - aż w 3 zakresach wymienionych w artykule 3:

d) spójność społeczna i terytorialna;

e) opieka zdrowotna oraz odporność gospodarcza, społeczna i instytucjonalna, w celu między innymi zwiększenia gotowości na sytuacje kryzysowe i zdolności reagowania kryzysowego;

f) polityki na rzecz następnego pokolenia, dzieci i młodzieży, w obszarze edukacji i umiejętności.

W związku z tym KPO musi osadzić się na przygotowaniu reform i polityk również w następujących dwóch zakresach:

- spójności społecznej i terytorialnej, które powinny przyczynić się do walki z ubóstwem, włączeniem i integracją grup obywateli znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, a także umożliwić wzmocnienie infrastruktury socjalnej, usług społecznych i dialogu społecznego oraz ochrony socjalnej i systemów opieki społecznej,
- a także inwestycji w następne pokolenie, tj. dzieci i młodzież, które mają zasadnicze znaczenie dla promowania edukacji i umiejętności, programów integracji społeczno-zawodowej osób w kryzysie, wymagających włączenia społecznego na skutek epidemii.

Działania te powinny zapewnić, aby kryzys społeczno-gospodarczy związany z COVID-19 nie miał trwałego wpływu na kolejne pokolenie Europejczyków oraz aby luka pokoleniowa nie pogłębiła się jeszcze bardziej. Nie uda się tego osiągnąć tylko poprzez wyrwykowe, incydentalne dopisanie podmiotów społeczeństwa obywatelskiego do poszczególnych inwestycji czy reform KPO, wymaga to bowiem zarówno głębszej diagnozy, jak i spójnego planowania oraz realizacji prospołecznych rozwiązań. Stąd tak kluczowa kwestia uzupełnienia zapisów KPO o dodatkowy komponent.

Postulujemy również o wyraźne określenie **LINII DEMARKACYJNEJ** pomiędzy Instrumentem Odbudowy i Odporności a Polityką Spójności, tak aby nie doszło do sytuacji nie objęcia kluczowego społecznie zagadnienia wsparciem rozwojowym.

Podsumowując powyższe postulaty to:

1. zapewnienie realnego **DIALOGU, PARTNERSTWA** w toku dalszych prac i realizacji Krajowego Planu Odbudowy dla wszystkich aktorów życia społecznego, których KPO dotyczy;
2. zbudowanie struktur społecznej kontroli i realizacji reform i inwestycji w KPO, poprzez powołanie komitetu sterującego – monitorującego oraz przygotowanie przejrzystych i czytelnych (**TRANSPARENTNYCH**) zasad wyboru i realizacji inwestycji;
3. powołanie społecznego **komponentu WZROST ODPORNOŚCI I KAPITAŁU SPOŁECZNEGO.**
4. wyraźne wskazanie **LINII DEMARKACYJNEJ** pomiędzy środkami Instrumentu odbudowy a Polityką Spójności w latach 2021 – 2027.

W ocenie OFOP realizacja powyższych postulatów pozwoli na przygotowanie sprawnego narzędzia przygotowującego Polskę na kolejne kryzysy oraz na zbudowanie realnej odporności społeczno-gospodarczej przy wzajemnym zaufaniu i zaangażowaniu różnych partnerów życia politycznego i społeczno – gospodarczego.